

הלכה יומית

חברת יגדיל תורה שע"י נעשה ונשמע קרית בעלזא ירושלים בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

סיפור לטבת

בימי קום המדינה היה חורף שלא ירד גשם, ובעיתונים כתבו שאם לא ירד גשם עד זמן מסוים כל היבול יהרס, הגיע יהודי באחד המושבים לכ"ק מרן מהר"א זי"ע לטבת ובמוצ"ש בשעה מאוחרת לפנות בוקר נכנס עם קוויטעל שאם לא ירד גשם בתוך כמה ימים ימותו ברעב, והוסיף ואמר שהוא יודע שהרבי הוא צדיק הדור ולכן הוא לא יזוז ממקומו עד שהרבי יגזור תענית, והפיל עצמו לריצפה ובכה, נענה הרב ואמר 'מ'קען נישט גוזר תענית זיין ווייל ס'איז היינט שוואכע דורות', והיהודי הזה לא יתר ואמר למרן זי"ע שאינו מדבר בשם עצמו, רק הוא מדבר בשם כל אחינו בני' שיהיו בסכנת רעב ח"ו אם לא ירדו גשמים, ומרן זי"ע שוב ענה לו כנ"ל שא"א לגזור תענית, וככה התניינו הלך ושוב, ובכל העת עמד הגבאי ר' של' פויגל מן הצד ולא התערב, עד שנענה מרן זי"ע ואמר 'זוער זאגט מ'דארף גוזר תענית זיין, דער אייבערשטער קען העלפען אן א תענית אויך', ומאז שהדברים יצאו ממרן זי"ע עברו 12 שעות והתחילו לירד גשמים (בכדושתו של אהרן ח'לק ב' עמ' קע בשם ר' משה זילברמן).

כ"ק מרן מהר"א זי"ע נסע פעם בחודשי הקיץ לאיזה עיר וירדו שמה גשמים חזקים שגרמו לשטפונות גדולים ונגרם להם הפסד מרובה, ובאו אנשי המקום למרן זי"ע לעורר רחמים על הדבר, שאל אותם מרן זי"ע אם יש ת"ת בעירם וענו שיש, וציוה מרן זי"ע לקרוא לאחד מהילדים הלומדים בת"ת ושאלו מה הוא לומד, וענה שהוא לומד פר' ויגש, ואמר להם מרן זי"ע שבגלל זה ירדו גשמים, כי על ידי קריאת כל פרשה נמשכת ההשפעה הנצרכת לאותו זמן, ובדרך משל בחדש אלול קוראים פרשת כי תצא למלחמה להזכיר מלחמת היצר, ופרשת שום תשים עליך מלך להזכיר קבלת עול מלכות שמים, וכשלוומדים פרשיות השייכים לחורף בימות הקיץ גורמים שירדו גשמים חזקים, וכשיצאו אנשי המקום מאת מרן זי"ע נשאר שם כמה מאנ"ש ואמר להם מרן זי"ע שהתורה שבכתב סידרו עם צמצום כל פרשה בשבוע מיוחד, ואילו התורה שבעל פה אין לה צמצום ויכולים ללמוד גם מסכתות שאינם מעניינא דיומא, וכעת רוצים להפוך את הסדר שבתורה שבכתב מבטלים הצמצום ולומדים הפרשיות כסדר, ובתורה שבעל פה עשו צמצום ללמוד כל יום דף מיוחד (שם ח"א עמ' תט"ו בשם ר' חיים נטע כ"ץ).

כ"ק מרן מהר"א זי"ע סיפר שפעם אחת בעת שאביו י"ד מרן מהר"ד זצ"ל הלך לביהמ"ד להתפלל ירד גשם שוטף מאד, וניגש אליו אחד מהלומדים ופרש מטריה על ראשו של מרן מהר"ד, אמר מרן זי"ע נהוג אצל החיילים שאינם נושאים מטריות אפילו בעת ששוטף גשם חזק, וכן מי שהולך לעבודת הבורא הוא כמו חייל ואין מן הצורך לפרוש מטריה (שם עמ' תצט).

בצאנו נהוג שמברכין על ברכים ורעמים רק פעם אחת במשך כל תקופת החורף, ויש כאלו שנהגו שלא לברך כלל, וטעם הדבר משום מעשה שהיה בימי של הרה"ק בעל הדברי חיים מצאנז שניתן פעם גשם זלעפות ונשבה רוח סערה, ועל ידי הרוח נפלו כמה ספסלים בבית המדרש, וכששמעו הלומדים קול נפילת הספסלים היו סבורים ששמעו רעם, ובירכו ברכת 'שכוחו וגבורתו מלא עולם',

הלכה לטבת

דינים לימות החורף הבעל"ט

התקופה יום אחד מאוחר יותר, והס' יום מסתיימים ב-6 בדצמבר.

כששואלין על הגשמים מוסיפים לשאול גם על הטל ואף שהטל אינו נעצר לעולם, כיון שיש טל שאינו לברכה, אנו מתפללים שיהיה לברכה' (מ"ב קיד, יד), ובדיעבד מי שאמר 'ותן מטל לברכה' ולא הזכיר טל יצא יד"ח (שו"ע קיז, ד).

טעה והזכיר 'ותן ברכה' בימות החורף, אם נזכר קודם 'ברוך אתה ה'...' יחזור ל'ותן טל ומטר' ויסיים כל הברכה, וי"א שיכול להזכיר 'ותן טל ומטר' במקום שנזכר ואם נזכר אחר 'וברך שנתינו' יחזור ל'וברך שנתינו' כדי שיהיה מעין חתימה סמוך לחתימה, ולכתחילה אין לנהוג כן (בה"ל סי' קיד ד"ה במקום, ומ"ב קיז, טו).

נזכר לאחר שאמר 'ברוך אתה ה'...' ימשיך להתפלל, ובברכת 'שמע קולנו' קודם 'כי אתה שומע' וקודם התפילות שמוסיפים שם (כן יש ללמוד מהמב"ב ב"ב יז שאם שכח כשאומרים 'עננו יקדים ותן טל ומטר' שהיא חמורה כיון שחורר עליה, וכ"ש בנד"ד) יאמר 'ותן טל ומטר לברכה' ויסיף לומר גם תיבות 'על פני האדמה' (כ"כ בערוה"ש ו), וי"א שאם נזכר קודם שהתחיל ברכת 'תקע בשופר' יכול לומר שם 'ותן טל ומטר' וממשיך להתפלל (עיי' בה"ל סי' קיד ד"ה ולא, ומ"ב קיז, טו), ולמעשה, עדיף לומר בש"ת לצאת כל השיטות, ואם חושש שישכח ב'שומע תפילה' יכול לומר קודם 'תקע בשופר' (לוח ד'בר יום ביומו, ועיי' שע"ת י).

שכח להזכיר 'ותן טל ומטר' לפני 'כי אתה שומע' - אם נזכר קודם חתימת הברכה יזכיר שם ימשיך 'כי אתה שומע', נזכר לאחר ברוך אתה ה' יסיים למדני חוקיך ויאמר 'ותן טל ומטר' ויחזור ל'כי אתה שומע', נזכר לאחר חתימת הברכה קודם שהתחיל רצה יאמר שם 'ותן טל ומטר' וימשיך רצה, נזכר לאחר שהמשיך רצה קודם סיום תפילת 'אלוקי נצור' יחזור ל'ברך עלינו', נזכר לאחר 'יהיו לרצון' השני לאחר תוך כדי דיבור (מ"ב דרשו הע' 24) אפי' עדיין לא עקר רגליו חוזר לראש התפילה שבאמירת פסוק זה מסיח דעתו מלומר עוד תחנונים ושלמה תפילתו - וצריך להמתין שיעור הילוך ד' אמות קודם שמתחיל בתפילה השנייה (כמב' בס' ק"ה) (שו"ע קיז, ד - ה).

אף השוכח 'ותן טל ומטר' בליל ז' חשוון או בלילה הראשון בחו"ל דינו כנ"ל, ואם נזכר לאחר התפילה צריך לחזור ולהתפלל (מ"ב קיז, ו).

המסופק אם הזכיר בחורף 'מוריד הגשם' א"צ לחזור שהרי אף אם הזכיר מוריד הטל יצא, והמסופק אם הזכיר 'ותן טל ומטר' - עד ל' יום צריך לחזור דעד זמן זה חזקה שאמר 'ותן טל ומטר' כרגילותו בימות הקיץ, ולאחר ל' יום אינו

דיני מוריד הגשם

בברכה שניה של שמו"ע מזכירים גבורות גשמים בימות החורף וקבעו בברכה זו כיון שמזכירים בה תחיית המתים, והגשמים הם חיים לעולם כתחיית המתים ומתחילים להזכיר גבורות גשמים ביו"ט האחרון של סוכות ואף שהיה ראוי להזכיר מיו"ט ראשון לרצות לפני השי"ת בחג בו נידונים על המים, הגשמים סימן קללה בחג, כיון שא"א לקיים מצות סוכה, וממתניים עד אחר ימי הסוכות (שו"ע ומ"ב קיד, א).

לכתחילה נוהגים להזכיר בחורף גם 'משיב הרוח' כי הרוח מועיל לנגב לחות הארץ המרובה שבימות הגשמים, אכן, אם הזכיר רק 'מוריד הגשם' יצא כי הרוחות אינם נעצרים לעולם, ואמירתו לא מעלה ולא מוריד, ואפי' נזכר קודם שסיים הברכה א"צ לחזור, ולכן, מי שטעה והתחיל לומר 'מוריד' כדי להשלים 'הטל' כמו בימות הקיץ ונזכר והשלים 'הגשם' יצא (שו"ע ומ"ב קיד, א).

טעה והזכיר 'מוריד הטל' בימות החורף, אם נזכר קודם 'ברוך אתה ה'...' יזכיר במקום שנזכר כי חז"ל לא קבעו מקום מסוים בברכת 'אתה גיבור' להזכרת גשמים, רק נהגו לאמרו לפני 'מכלכל חיים' ששניהם הם פרנסה (מ"ב כט), ואם אוחו באמצע ענין ימשיך עד מקום דסליק ענינא ושם יזכיר (בה"ל ד"ה במקום), נזכר לאחר 'ונאמן אתה' יזכיר שם ויחזור ויאמר מ'ונאמן אתה' כדי לסיים מעין החתימה סמוך לחתימת הברכה, נזכר לאחר 'ברוך אתה ה' ימשיך להתפלל דבאופן כזה סומכים על עיקר הדין שבהזכרת 'מוריד הטל' סגי, שאף שאינו נעצר לעולם יש שבח להקב"ה בהזכרתו (מ"ב כז).

דיני ותן טל ומטר

חז"ל קבעו לשאול על הגשמים בימות החורף, ותקנו שאלה זו בברכה תשיעת של שמו"ע שמתפללים בה על הפרנסה, ומ"מ אף שמתחילים להזכיר גשם בשמיני עצרת, אין מתחילים להתפלל על הגשמים עד יום ז' בחשוון כדי שלא להפריע לחזרת העולי רגלים לביתם, והיישוב הכי רחוק בא"י שעלו ממנו לרגל היה רחוק מהלך ט"ו יום, ואף לאחר החורבן היו נוהגים לעלות לרגל לירושלים, ולכן לא זזה תקנה ממקומה (ב"י), ובחז"ל מתחילים להתפלל על הגשמים בתאריך מאוחר יותר כי בבבל לא היו צריכים כ"כ מוקדם לגשמים, ותקנו שכל בני חז"ל [אף במקומות הצריכים לגשמים מוקדם] ישאלו כמו בני בבל, וממתניים עד שנשלמו ס' יום מתקופת תשרי ויום התקופה נחשב מהס' יום, אפי' אם התקופה באמצע היום - וזמן זה הוא בתאריך 5 בדצמבר למנינם [מלבד אם בשנה הבאה יהיה חודש פברואר בן 29 יום, שאז

ונכשלו בברכה לבטלה, ובגלל חומר איסור ברכה לבטלה הנהיג הרה"ק מצאנו מאז ואילך שלא לברך על ברכים ורעמים רק פעם אחת (אוצר המאמרים שנת תשס"ב עמ' שיב).

שמעית בשם כ"ק מרן מהר"א מבעלזא זי"ע ששאל אותו אחד על תחית מזג האוויר האם יש בזה איסור משום 'לא תחקור אחר העתידות' הנלמד מהפסוק 'תמים תהיה עם ה' אלוקיך', וענה שאין בכך איסור זה, משום שאין בזה ראיית עתידות, אלא הוא חכמה טבעית שיכולים לצפות ולחזות את התחזית על פי ניתוח נתוני מזג האוויר במקומות רחוקים יותר ועל פי התקדמות מצב מזג האוויר לפי הטבע שברא הבורא ית' בעולמו, ושאל שהרי רואים שהם טועים פעמים רבות, ומוכח שאין זה חכמה טבעית, וענה לו מרן זי"ע שבאמת לא היו צריכים לטעות, אלא שקורה שילד יהודי עובר בשוק בדרכו ללמוד תורה בחיידר ואומר לאביו, אבא קר לי וקשה לי ללכת ברחוב ללמוד ובאמירה זו היוצאת מעומק הלב של ילד יהודי טהור שלא טעם טעם חטא שכל רצונו ללכת ללמוד תורה הוא מסוגל להבריח את העננים ואת הגשמים, ולכן קשה מאד לדייק בחכמה זו, כי אי אפשר להעריך וליתע שגמא יתפלל ילד אחד וישנה את המציאות מן הקצה אל הקצה (הגר"ר יצחק זילברשטיין שליט"א בהסכמתו לספר הלכות שבת לתלמידים).

עיניו כהות, ולכן, אף אם מסתכל בקשת כדי לברך עליו יסתכל עליו פעם אחת ויברך ושוב לא יסתכל (שו"ע רכט, א).

הרואה קשת לא ילך לספר לחבירו שיש קשת [אף שרוצה לזכות אותו בברכה] שיש בזה משום הוצאת דיבה [כאמור לעיל, שהקשת הוא סימן שרבו העוונות בעולם והיה ראוי להביא מבול] (מ"ב רכט, א).

בירך על ראיית ברק וקשת ושמיעת רעם פעם אחת וראה שוב ברק או שמע עוד רעם, אינו מברך עליהם שוב שכל הברקים והרעמים נפטרים בברכה הראשונה, ודוקא אם חזר וראה או שמע באותו יום, אבל ביום אחר חוזר ומברך אפי' אם לא נתפרזו העננים כמה ימים, ואפי' אם ירדו גשמים ברציפות מיום אחד לחבירו (מאמ"ר ד), אכן, אם פסקו הגשמים ונתפרזו העננים לגמרי, וחזרו ונתכסו השמים בעבים, וראה שוב ברק או שמע רעם חוזר ומברך אפי' באותו יום שכיון שנתפרזו העננים הוא מסיח דעתו מהם לגמרי, וכשחזרו ונתכסו הוא דבר חדש (שו"ע רכז, ב ומ"ב ח), ואין בכלל זה מה שמוציא שבין גשם לגשם העננים מתפרזים אחד הנה ואחד הנה, או שנערמים כערימות בצידי הרקיע (עיי' מ"ב עז והדר הערה כו מה שהאר"ק בזה, וכמומיה שבא"י אין מצוי שיתפרזו העננים לגמרי ויחזרו ויתכסו ויכולו לברך שוב באותו יום).

גדר 'יום' לענין ברכת ברכים ורעמים הוא כגדר ביום' לענין ברכת התורה כיון שדין זה תלוי בהיסח הדעת (עיי' בי"ח ד"ה נתפרזו), ולכן, אם בירך ברכה זו והלך לישן שינת קבע על מיטתו, יכול לחזור ולברך שוב לאחר שניעור משנתו אפי' עדיין לא עלה השחר, ואילו אם היה ניעור כל הלילה או שישן שינת עראי יש להסתפק אם יכול לברך שוב ביום הבא אפי' אחר עלות השחר, וספק ברכות להקל (עיי' עז והדר הערה כח).

ז, וכ"ה בקיצור שו"ע סי' ס), וי"א שכיון שמנהג העולם לברך בנפרד כשאינם באים ביחד, א"כ כשבירך עושה מעשה בראשית בוודאי לא נתכוין לפטור הרעם הבא אחריו (הגהות הגר"ח צאנזר על הגמ"א אות ג).

ראה ברק או שמע רעם, ולא בירך מיד הברכה, ונזכר לאחר שעבר שיעור זמן של תוך כדי דיבור [2-3 שניות], שוב לא יברך, ומ"מ אם יראה אח"כ ברק אחר או ישמע רעם אחר יוכל לברך עליהם תוכ"ד מהר"אה או השמיעה ואין אומרים שכיון שכבר ראה פעם אחת ולא בירך הפסיד הברכה (מ"ב רכז, יב, וכן מדויק בסק"י, וכ"ה בברכת הבית ל, ג).

היושב בבית ומרגיש בהבזק האור הבא מחמת הברק יכול לברך עליו, אפי' אם לא ראה את הברק עצמו היינו, פס האור המתהווה בין העננים שעל השמים (מנחת שלמה להגרש"ז אויערבך ח"ב ד, לד ועוד פו').

אין מברכין על ברכים הבאים בימות החום כשאין יורד גשם שאין אחריהם רעם שאין ברכים אלו בכלל הברקים הנזכרים בגמ' (מ"ב רכז, ג), ומ"מ בימים קרים וגשומים א"צ להמתין מלבדן על הברק עד לשמיעת הרעם משום שהברקים הבאים בימים כאלו בוודאי יש אחריהם רעם, ואף אם לפעמים אין שומעים אחריהם הרעם בגלל שקול הרעם חלש מאד או שאין שמים לב לשמיעת הרעם (כן יש לדייק מדברי המ"ב ה שכתב שמברך תחילה על הברק, ולא כתב שצריך להמתין לשמיעת רעם, וכ"ה פשטות דברי כל הפו'), וכאמור לעיל, אדרבה, ע"י שמברכין על הברק מיד יכולים לזכות לברך ב' ברכות על הברק ועל הרעם לחוד, ורק אם ראה ברק בימים חמים ומסתפק שמא יבוא אחריו רעם ימתין עד שישמע רעם ואם ישמע יברך רק ברכה אחת כאמור לעיל.

הרואה ברק או השומע רעם באמצע התפילה, אם הוא אווז באמצע פסוקי דזמרה יפסיק ויברך, ואם הוא אווז באמצע ברכות קר"ש נח' הפו' י"א שיכול להפסיק כיון שהוא מצוה עוברת, וי"א שכיון שהוא עוסק בשבחו של מקום אין לו להפסיק לשבח אחר, והכרעת הפו' שאם הוא אווז בבין הפרקים יפסיק ויברך, ואם הוא אווז באמצע הפרק וכ"ש אם הוא אווז באמצע שמו"ע לא יפסיק ויברך (מ"ב סו, יט).

ברכת הקשת

חז"ל תקנו לברך על ראיית הקשת 'זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו', והוא להזכיר חסדי הבורא שהבטיח שלא יביא עוד מבול על הארץ, והקשת הוא סימן להבטחה זו שאף שרבו העוונות בעולם וראוי להביא מבול אינו מביא (שו"ע רכט, א), ופי' המילות של ברכה זו הוא: 'זוכר הברית ונאמן בבריתו' שלא יבטל בריתו שנשבע שלא יביא מבול על העולם אלא אפי' שרבו הרשעים, 'וקיים במאמרו' אפילו אם לא היה הברית, כיון שאמר בדיבור בעלמא ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ, ברור הוא שיקיים מאמרו (מ"ב רכט, ד).

הקשת שחייבים לברך עליו הוא רק באופן שהוא נראה על השמים כחצי עיגול, ודוקא אם רואה אותו לגמרי, אבל אם אינו רואה אותו לגמרי כגון שחלקו מוסתר ע"י בנינים וכדו' יש להסתפק אם חייבים לברך עליו (בה"ל רכט ד"ה הרואה), וה"ה אם רואה צורת קשת שאינה כחצי עיגול אלא כרבע עיגול שיש להסתפק אם חייבים לברך עליו כיון שאין זה צורת קשת וספק ברכות להקל (ס' הברית מובא בעז והדר הערה יז).

אין להסתכל הרבה בקשת, והמסתכל בו ביותר

צריך לחזור כי כבר הורגל לשונו לומר כהלכה (שו"ע קיד, ח, ועיי' פתחי תשובה ח שמי שמכיר בעצמו שכבר הוחזק לומר כהוגן בפחות מל יום א"צ לחזור אם נסתפק).

דינים אלו אמורים רק באופן שאין ברור לו שהיה בדעתו להזכיר כראוי בתוך התפילה, או שהיה בדעתו להזכיר כראוי, ומיד לאחר התפילה נפל ספק בליבו אם הזכיר כראוי, אבל אם נפל ספק בליבו לאחר זמן מופלג אינו צריך לחזור אף בתוך ל' יום (שם, לח).

בכדי להנצל מספיקות בחורף מומלץ לומר ביום ז' חשוון צ' פעמים את המילים 'ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן טל ומטר לברכה', ועיי' יתרגל לשונו לומר כהלכה, ואם עשה כן, ונסתפק אם הזכיר כראוי אינו צריך לחזור בכל אופן (שו"ע קיד, ט, ועיי' במ"ב מב דכן הדין אם אמר מ"ה פעמים, שאינו צריך לחזור מספק לאחר שעברו ט"ו יום מתחילת ההזכרה), וי"א שלכתחילה צריך לומר ק"א פעמים ומ"מ בדיעבד אם אמר צ' פעמים שוב א"צ לחזור מספק (מ"ב מא).

מי שלא עשה העצה הנ"ל ישים אל ליבו בכל תפילה קודם שאומר 'כי אתה שומע' בברכת שומע תפילה אם אמר ותן טל ומטר, ואם יש לו צל של ספק שמא לא אמר יאמר שם (לוח דבר יום ביומו).

ברכת ברכים ורעמים

אף שנת' בשו"ע שעל הברקים והרעמים יכולים לברך או עושה מעשה בראשית או שכוחו וגבורתו, נהגו העולם לברך על כל אחד מהם ברכה אחרת שכיון שהם באים זה אחר זה, וצריך לברך על כל אחד ברכה נפרדת, לא רצו לברך אותה ברכה ב' פעמים, כי טוב יותר לשבח למקום ברוב תשבחות מלשבחו בשבח אחד (ל' סדר ברכה"ל להרב), ותקנו לברך ברכת 'עושה מעשה בראשית' על הברקים, 'שכוחו וגבורתו מלא עולם' על הרעמים שע"י הרעם נראה יותר גבורתו של הקב"ה (מ"ב רכז, ה).

נח' הפוסקים אם הרואה ברק ותוך כדי ראיית הברק שמע מיד את הרעם הבא אחריו האם מברך ב' ברכות (א"ר רכז, ד, עיי' הסברות במ"ב עז והדר הערה יח), או שמברך ברכה אחת (מ"א, ובפמ"ג א"ד כ' הטעם שיש למעט בברכות) ויש מוסיפים ואומרים שהמברך ב' ברכות יש בזה חשש ברכה לבטלה (כ"ב הערה"ש), ולמעשה, נהגו לברך רק ברכת עושה מעשה בראשית ואם בירך שכוחו וגבורתו ג"כ יצא, ופוטרים בזה הברק והרעם ואף אם ישמע אח"כ עוד רעם לא יברך עליו ברכת שכוחו וגבורתו [כדין המברך על ברק שאינו מברך שוב באותו יום] (מ"ב רכז, ה), ומ"מ אם ירצה יכול לברך על הברק ששמע יחד עם הברק על הרעם על הרעם שישמע אח"כ ללא שם ומלכות (עיי' כה"ח).

הרואה ברק ואינו שומע מיד את הרעם מברך על הברק 'עושה מעשה בראשית', ולאחר מכן כשישמע הרעם מברך 'שכוחו וגבורתו מלא עולם', וכן הדין אם שמע רעם ללא ראיית הברק שלפניו, שמברך עליו 'שכוחו וגבורתו', ואם יראה אח"כ ברק יברך עליו 'עושה מעשה בראשית' שכיון שלא ראה ושמע שניהם בבת אחת אין נפטרים בברכה אחת, ונח' הפו' מה"ד אם ראה ברק והתחיל לברך 'עושה מעשה בראשית', ובאמצע הברכה שמע הרעם, האם מברך על הרעם ברכה נפרדת אם יוכל להתחיל הברכה תוכ"ד משמיעת הרעם כדלהלן - י"א שכיון שטבע העולם הוא שרע עם כל ברק שנמע רעם, א"כ הברכה שמברך על הברק יכול לפטור הרעם, אף שהתחיל לברך קודם שמיעת הרעם (חיי"א חלק א, סג